

Stora Gesala

En ny tomt och en ledningsförläggning i Gesala

Förundersökning

RAÄ 3
Gesala 1:2
Romfartuna socken
Västmanland

Jan Äblström

Stora Gesala

En ny tomt och en ledningsförläggning i Gesala

Förundersäkning

RAÄ 3

Gesala 1:2

Romfartuna socken

Västmanland

Jan Äblström

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-19-0

Tryck: Just Nu, Västerås 2009.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Undersökningsresultat.....	8
Sammanfattning.....	12
Referenser.....	13
Tekniska och administrativa uppgifter	13

Figur 1. Undersökningsplatsens läge markerat med en blå ring. Utdrag ur digitala gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Ägaren till Stora Gesala gård, norr om Västerås, önskar avstycka och bebygga en tomt inom fastigheten Gesala 1:3. Den tänkta tomten ligger strax söder om gravfältet RAÄ 3 (Romfartuna socken). Eftersom gravfältet inte är avgränsat gjorde länsstyrelsen bedömningen att en arkeologisk förundersökning skall utföras innan tomten kan bebyggas.

Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen utsågs genom direktval som utförare av förundersökningen och det utarbetades en undersökningsplan som inkom till länsstyrelsen den 9 oktober 2008. Länsstyrelsen fattade beslut om förundersökningen den 21 oktober 2008, enligt 2 kap 13§ KML. Anders Björklund, Stora Gesala, beställde och bekostade förundersökningen som utfördes under del av en dag i november 2008. Jan Ählström utförde fältarbetet och har sammanställt rapporten.

Undersökningsområdet ligger strax nordväst om Stora Gesala och består av den 54 m² stora tomten samt en ca 50 meter lång sträcka där en vattenledning skall förläggas. Den tänkta tomten ligger i flack till sydsluttande och skogbevuxen mark. Från den tänkta byggnaden skall vattenledningen löpa i nordöstlig riktning. Ledningssträckan berör sluttande skogsmark samt gräsbevuxen tomtmark. Nivån över havet ligger omkring 35 m ö h.

Förundersökningsområdet ligger inom det medeltida Gesala bys ägor. Gesala finns belagt i skrift från 1371 då det skrivs *in Gesellum* (Welinder 1974).

I området kring Gesala förekommer det flera registrerade fornlämningar och det har genomförts flera undersökningar, ingen av dem har dock berört föreliggande område (se tabell 1 och figur 2).

FMIS beskriver gravfältet (fornlämning RAÄ 3, Romfartuna socken) som bestående av ca nio fornlämningar: två högar som är 8–11 meter stora och sju stensättningar som mäter 5–9 meter. Gravfältet har tidigare varit större. Gravfältet har påverkats i oklar omfattning bl a i samband med att Gesalas huvudbyggnad uppfördes mitt på gravfältet 1830 samt när en trädgård anlades 1904. Det finns också uppgifter om att det påträffades två stigbyglar när en gravhög grävdes bort år 1870. Det har vidare hittats två spännbucklor och en sländtrissa av täljsten på gården.

FMIS redovisar också att det i samband med en ledningsdragning påträffades en boplatzlämning i form av ett 0,6 meter tjockt sot- och kolbemängt kulturlager (fornlämning RAÄ 91, Romfartuna socken). Kulturlagret innehöll bl a keramik och ben.

Syfte och metod

Enligt undersökningsplanen syftade förundersökningen till att avgränsa gravfältet samt om fornlämning skulle påträffas till att ta fram underlag inför en särskild undersökning.

Förundersökningen omfattade en översiktlig kartstudie varvid en avmätning av Stora Gesala från 1735, storskifteskartan för Stora Gesala från 1816 och häradsekonomen från tidigt 1900-tal studerades. Då det inte är några skillnader mellan de två äldsta kartorna publiceras endast 1700-talskartan och häradsekonomen (se figur 3 och 4).

Inom tomten grävdes fem schakt som totalt omfattar 150 m². Schakten var 3–6 meter långa och en skopbredd breda. I samband med schaktningen fälldes enstaka träd som hindrade maskinen. I tomtens nordvästra del grävdes det inte några schakt då beställaren ville skona ett bestånd med blåsippor och den delen av tomten skall ändå inte bebyggas.

Vattenledningen ska löpa från tomtens nordöstra del och vidare i nordöstlig riktning. Ledningsschaktet berör en stenig sluttning som efter ca 20 meter övergår i synbart planerad tomtmark. Där ledningen skall löpa i tomtmark grävdes det inte schakt eftersom marken bedömdes som så störd av sentida ingrepp att fornlämning inte kan förekomma. Således grävdes endast ca 20 meter av den planerade vattenledningen.

Schakten plandokumenterades för hand som underlag för digitalisering. Det togs digitala översiktsfotografier.

Tabell 1. Lämningar redovisade i FMIS

<i>Lämning, nr</i>	<i>Beskrivning</i>
2	2 runda stensättningar
3	Gravfält, 2 högar och 7 runda stensättningar
4	Fornlämningsliknande bildning
10	Fornlämningsliknande bildning
11	1 rund stensättning
12	Fornlämningsliknande lämning
38	Gravfält undersökt och borttaget
65	Gravfält undersökt och borttaget
86	Minnessten
91	Boplats
117	Boplats, undersökt och borttagen
119	Grav- och boplatsområde
193	Boplats, undersökt och borttagen
222	Älvkvarnsförekomst

Figur 2. Förundersökningsområdet markerat med en blå polygon samt de närmast belägna lämningarna, enligt FMIS, markerade med röda punkter, linjer och polygoner. Utdrag ur digitala fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Undersökningsresultat

Enligt 1700- och 1800-talskartorna utgjordes förundersökningsområdet av skogsmark. Enligt häradsekonomen infaller förundersökningsområdet delvis inom en liten åkeryta. Den lilla åkern är den västligaste av tre små åkerytor som på kartan är markerade i skogen norr om Stora Gesala. Marken norr om tomten markeras som hagmark på de äldsta kartorna och som skog på häradsekonomen (se figur 3 och 4).

I samband med undersökningen visade det sig att det löper ett dike diagonalt genom tomten från östsydöst till västnordväst. Diket sammanfaller med övergången mellan flack och mer höglänt och stenbunden mark. I den högre liggande marken norr om diket ligger odlingssten upplagd och i tomtens nordöstra hörn finns ett odlingsröse. Odlingsröset är 4 x 2 meter stort, oregelbundet, och delvis övertorvat. Diket, odlingsröset och odlingsstenen bekräftar att den flacka marken har varit odlad. Odlingen kan knytas till den lilla åker som finns återgiven på häradsekonomen. Odlingsämningarna bedöms därmed som sentida (se figur 4).

Inom tomten grävdes alla schakt utom ett söder om diket (se figur 5). Marken norr om diket skall, enligt beställaren, inte bebyggas. Schakten grävdes genom de övre jordlagren och ner till en orörd nivå vilken återfanns på 0,1–0,3 meters djup. Underlaget bestod av silt utom i schaktet som grävdes i det nordöstra hörnet, där berget gick i dagen. Det framkom inte fornlämning i något av schakten.

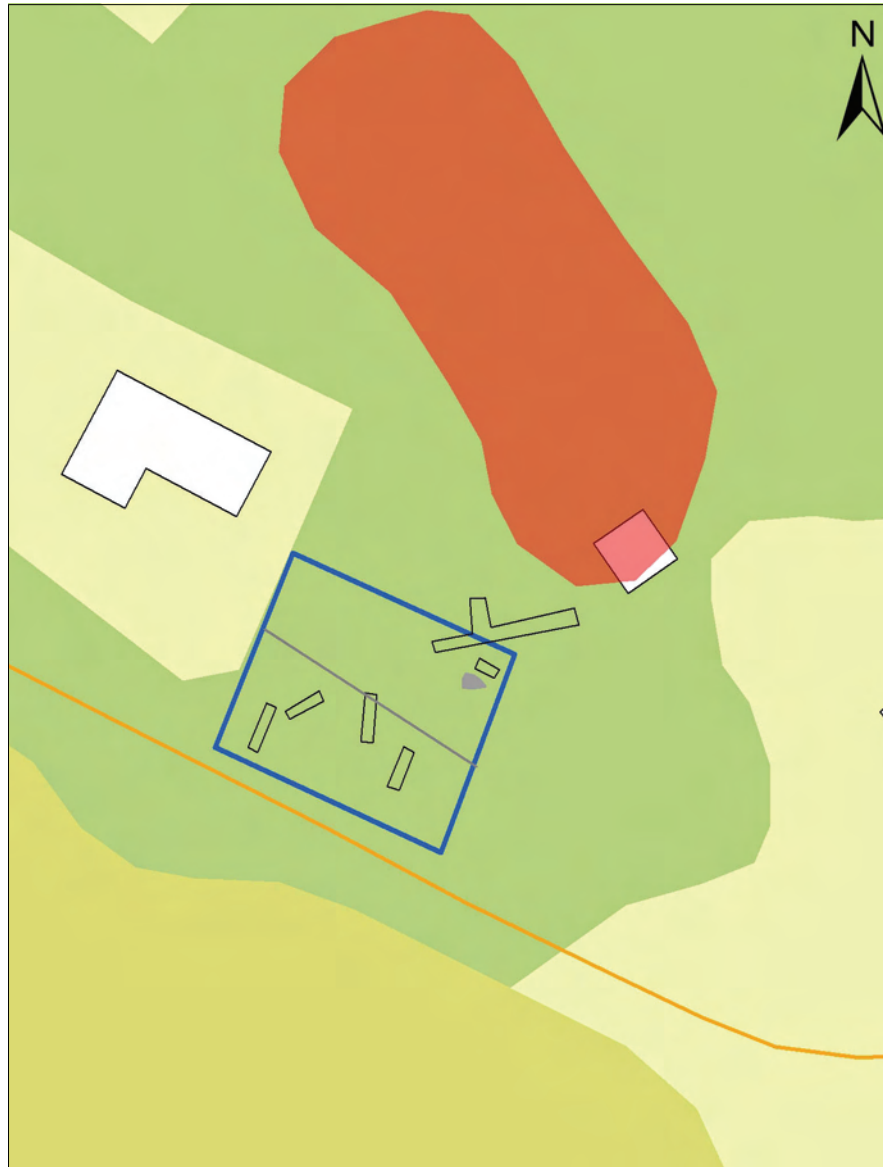
Schaktet för vattenledningen grävdes ner till en orörd nivå vilken återfanns på 0,1–0,2 meters djup. I samband med grävningen utvidgades ett parti av schaktet på begäran av beställaren för att ledningen skulle kunna runda ett parti där berget gick i dagen (se figur 5). Schaktbotten bestod av berg eller silt. I schaktet förekom det ställvis tunna partier med sot- och kolbemängd silt vilka efter rensning avfärdades som naturliga. Det framkom inte någon fornlämning i schaktet varvid gravfältet är att betrakta som avgränsat i denna riktning.

Figur 3. Förundersökningsområdet markerat med en blå polygon på ett utdrag ur den geometriska avmätningen från 1735 av Stora Gesala. Skala 1:10 000.

Figur 4. Förundersökningsområdet markerat med en blå polygon på ett utdrag ur häradsekonomen, blad Romfartuna. Observera den lilla ytan med odlingsmark vars sydöstra del infaller inom förundersökningsområdet. Skala 1:10 000.

Figur 5. Schaktplan. Undersökningsområdet är markerat med en blå polygon, gravfältet som en röd yta och schakten med svarta polygoner. Diket och odlingsröset är markerade som en grå linje och en grå polygon. Utdrag ur digitala fastighetskartan. Skala 1:1 000.

Sammanfattning

Med anledning av en planerad nybyggnation vid gården Stora Gesala i Gesala, norr om Västerås, genomförde Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen (KM) en förundersökning. Förundersökningen motiverades av den planerade tomtens närhet till gravfältet RAÄ 3. Under årens lopp har gravar förstörts i takt med att byggnader har uppförts inom Stora Gesala och marken har planerats. Det har gjorts flera fynd inom tomten bl a av två spännbucklor och två stigbyglar.

KM direktvaldes av länsstyrelsen som utförare av förundersökningen och utarbetade en undersökningsplan. Länsstyrelsen fattade beslut om undersökningen den 21 oktober 2008, enligt 2 kap 13§ KML. Förundersökningen utfördes under en dag i november 2008 av Jan Ählström som också har skrivit rapporten.

Förundersökningen omfattade den 54 m² stora tomten och en ca 50 löpmeter lång sträcka där en vattenledning skall förläggas. Tomten ligger i gles beskogad flack f d åkermark och ledningen skall förläggas i sluttande skogsmark och tomtmark.

Figur 6. Förundersökningsområdet från väster. Foto J. Ählström.

Inom den del av tomten som skall bebyggas grävdes det fem resultatlösa schakt. Av ledningssträckan grävdes 20 meter. Resterande del berörde mark som bedömdes som så störd att den inte kan hysa fornlämning. Den grävda ledningssträckan visar att gravfältet är avgränsat i den riktningen.

Förundersökningen var resultatlös och det föreligger inte något behov av ytterligare antikvariska åtgärder inom ramen för den redovisade exploateringen. Det är länsstyrelsen som äger beslutet om ärendets vidare hantering.

Referenser

Uppgifter ur FMIS

Avmätning från 1735 av Stora Gesala, LMV akt T46-10:1

Storskifteskarta från 1816 för Stora Gesala, LMV akt T46-10:4

Welinder, S. 1974. *Kulturlandskapet i Mälardalen IV. Sammanfattande del*. University of Lund Department of Quarternary Geology. Report 6. Lund.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM dnr:</i>	08112
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-2604-08, 2008-10-21
<i>Undersökningsperiod:</i>	2008-11-12
<i>Arkeologtimmar:</i>	7 timmar
<i>Maskintimmar:</i>	Beställaren stod för maskinkostnaden
<i>Exploateringsyta:</i>	54 m ² samt 50 löpmeter schakt
<i>Personal:</i>	Jan Ählström
<i>Belägenhet:</i>	Gesala 1:3, Romfartuna socken, Västerås kommun
<i>Ekonomisk karta:</i>	11G 4i
<i>Koordinatsystem:</i>	Rt 90
<i>Koordinater:</i>	X6621928 Y1544469
<i>Höjdsystem:</i>	Ingen höjdmätning gjordes
<i>Inmätningssätt:</i>	Manuell
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Föreliggande rapport samt digitala fotografier som förvaras hos KM
<i>Fynd:</i>	-